

Sokak Hayvanları Sorununa Belediyelerin Çözüm Arayışı: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Örneği

Güven DENİZ

orcid.org/0000-0003-3706-3171

Dr.Öğr.Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi
Assistant Professor, Yozgat Bozok University
guven.deniz@bozok.edu.tr

Öz

Sokak hayvanlarının kontrolsüz üremesi, insan sağlığı, ekosistem dengesi ve toplumsal güvenlik açısından çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Bu çalışma, sokak hayvanları sorununu ve belediyelerin bu soruna yönelik çözüm arayışlarını incelemektedir. Sokak hayvanlarının artan popülasyonu, insan sağlığı, ekosistem dengesi ve toplumsal güvenlik açısından önemli riskler doğurmaktadır. Bu bağlamda, belediyelerin yasal yükümlülükleri kapsamında barınak, kısırlaştırma, aşılama ve sahiplendirme gibi hizmetleri sunmaları gerekmektedir. Ancak kaynak ve personel eksiklikleri, mevcut çözümlerin yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Çalışmada, başarılı bir yerel yönetim örneği olarak Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin sokak hayvanları ile ilgili modelinin analizi yapılmıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Doğal Yaşam Parkı, besleme noktaları, sahiplendirme kampanyaları ve kısırlaştırma faaliyetleri ile sokak hayvanlarının rehabilitasyonu konusunda kapsamlı bir sistem geliştirmiştir. Bu model, Türkiye'de sokak hayvanları sorununun çözümüne dair önemli bir örnek teşkil

etmektedir. Sonuç olarak, sokak hayvanları sorununun insancıl ve sürdürülebilir bir yaklaşımla ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sokak hayvanı, hayvan hakları, insan sağlığı, belediyeler, Gaziantep modeli

Municipalities' Search for A Solution to the Problem of Stray Animals: The Case of Gaziantep Metropolitan Municipality

Abstract

Uncontrolled breeding of stray animals causes various problems in terms of human health, ecosystem balance and social security. This study examines the problem of stray animals and municipalities' search for solutions to this problem. The increasing population of stray animals poses significant risks to human health, ecosystem balance and social security. In this context, municipalities are required to provide services such as shelter, sterilization, vaccination, and adoption within the scope of their legal obligations. However, a lack of resources and personnel causes existing solutions to be inadequate. In this study, the model of Gaziantep Metropolitan Municipality, as an example of a successful local government, has been analyzed about stray animals. Gaziantep Metropolitan Municipality has developed a comprehensive system for rehabilitating stray animals through its Natural Life Park, feeding points, adoption campaigns, and sterilization activities. Anis model is an important example of how to solve the problem of stray animals in Turkey. In conclusion, it is

emphasized that the problem of stray animals should be addressed with a humane and sustainable approach.

Keywords: Stray animals, animal rights, human health, municipalities, Gaziantep model

Giriş

Sanayi devriminden günümüze hızlı bir ivme ile artan kentleşme süreci, insan dışındaki diğer canlıların yaşam şekillerini de değiştirmeye başlamıştır. Özellikle kentleşme amacı ile toprağın yoğun kullanımı hayvanların yaşam alanlarının daralmasına sebep olmuştur. Kedi ve köpek gibi hayvanların yaşam alanlarında da çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu hayvanların yaşam koşullarının şekillenmesinde insan faktörü belirleyici olmuştur. İnsanların verecekleri yiyecek onların yaşamlarını sürdürebilmesinde önemli bir unsur haline gelmiştir. Bu yüzden kentleşme olgusu ile kırdan yaşayan nüfusun önemli bir kısmı kentlere göç edince köpek popülasyonunun da kentlerde bir artış göze çarpmaktadır. Çünkü köpekler özellikle beslenebilmek için insanların olduğu bölgelerde yoğunlaşmışlardır. Ancak sokak hayvanlarının kentte var olabilmeleri yaşamlarını sürdürebilmeleri yemek ve suya ulaşabilme açısından çok da kolay değildir (Çakır Sümer, 2024, s. 35).

Kente geldikleri için doğal ortamlarından çok daha farklı şartlarda yaşamak zorunda olan hayvanlar hayatlarını devam ettirebilmek için büyük bir mücadele göstermeleri gerekmektedir. Barınacak ortamın uygun olmaması, doğası gereği yapması gereken davranışları kentte yapamamaları, düzenli bir beslenme imkanına

sahip olmamaları, insanların onlara olan olumsuz bakış açısı nedeni ile şiddete maruz kalmaları sokak hayvanları için ciddi sorunlardır (Çobanoğlu ve vd., 2013, s. 243).

Sokak hayvanlarının çoğu evcil kökenlidir ve hayvanların kendileri veya önceki nesilleri terk edilmiş evcil hayvanlardır, kontrolsüz üreme nedeniyle bu hayvanların nüfusu artmaktadır. Bazı ülkeler sokak hayvanlarını toplamak için barınaklar oluşturmayı içeren önlemler düşünmüştür. Toplumdan uzaklaştırılması ve barınaklara nakledilmesidir (Voslarova ve Passantino, 2012; Silva-Rodriguez vd., 2023; Sharma vd., 2023).

Kedi ve köpek gibi sokak hayvanları, çoğunlukla bağımsız bir yaşama sahip, evsiz, kontrol edilemeyen üremeye ve çevre ile şehirde büyük bir nüfusa sahiptir. Bu hayvanlar, şehirlerde ve çevrede halk sağlığı için bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Kuduz gibi ölümcül hastalıkların yayılmasıyla birlikte, insan yaşamı ve sağlığı için bir tehdit olarak görülmektedir.

Sokak hayvanlarının sosyal çevredeki varlığı ve popülasyonundaki artış, insanlar ve hayvanlar arasında sağlık ve yaygın hastalıklar gibi sorunların halk sağlığı için risk oluşturması, yaşamı ve sosyal güvenliği tehdit etmesi, doğal sistemi ve ekosistemi bozması gibi çevresel ve ekolojik sorunlara yol açmaktadır (Abdulkarim ve vd., 2021).

Dünya Sağlık Örgütü'nün istatistiklerine bakıldığında tüm dünyada 200 milyonun üzerinde sokak hayvanı yaşamaktadır. Bu sayının bu kadar fazla olması insan sağlığını tehdit edecek unsurları da beraberinde getirmektedir. Kontrolsüz üreme, bulaşıcı hastalık taşımaları ve bu hastalıkların çabuk yayılması, sokaklarda başı boş

gezleri ve bu yüzden yaşanan ısırma vakaları, trafik kazaları, gürültü kirliliği tüm bu unsurlar insan sağlığı için bir tehdit oluşturmaktadır. İşte bu yüzden de insanların sokak hayvanlarına özellikle de sokak köpeklerine karşı ön yargıları, haklı korkuları oluşmuş durumdadır. İnsanların sokak hayvanları meselesini ciddi bir sorun olarak görmektedir (Lyu, 2015: 1).

Türkiye’de de sokak hayvanları sorunu toplum nezdinde sürekli tartışılan bir konudur. Ancak genel anlamda toplumda sokak hayvanlarının bir sorun teşkil ettiği ve çözüm yolu bulunması gerektiği fikri ağır basmaktadır. Çünkü Türkiye’de de özellikle sokak köpeklerinin doğrudan ya da dolaylı olarak insanlara zarar verdiği birçok olay yaşanmıştır. Bu konuda en önemli sorun köpeklerin insanları ısırması sorunudur. Amerika Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezi’nin (CDC) verilerine göre özellikle 0-4 yaş grubu çocuklarda bu tür vakalar daha fazla görülmektedir. Bu vakalarda köpekler çocukların çoğunlukla baş ve boyun bölgelerini ısırmaktadır. Bu durum hayati tehlike yaşanması oranını da ciddi şekilde arttırmaktadır. Köpek ısırıkları sonrasında yaşanan enfeksiyon sorunu da önemlidir. Çünkü ısırığa maruz kalan her 10 kişiden 6.7’si yaşamını yitirmektedir (Çelik, 2024). Bu çok ciddi bir orandır. Bu oranlar sorunun aslında hiç de küçümsenecek bir boyutta olmadığına önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de sokak hayvanları sorununun çözümü noktasında 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun 6. maddesinde “Sahipsiz hayvanların korunması, bakılması ve gözetimi için yürürlükteki mevzuat hükümleri çerçevesinde, yerel yönetimler yetki ve sorumluluklarına ilişkin düzenlemeler ile insan ve çevre sağlığı için

oluşabilecek olumsuz etkilerini gidermeye yönelik tedbirler, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı ile eşgüdüm sağlanarak, diğer ilgili kuruluşların da görüşü alınmak suretiyle Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir” hükmü yer almaktadır. Bu noktada özellikle büyükşehir belediyelerine önemli görevler düşmektedir. Sorunun çözümü konusunda ciddi önlemler almaları gerekmektedir. Sokak hayvanlarının sayısının artışı azaltma, onların yaşam koşullarını iyileştirme ve insan sağlığına verecekleri zararı önleme noktasında büyükşehir belediyelerinin çözüm üretmesi gerekmektedir (Yılmaz ve Nacar, 2020, s. 271). Fakat sokak hayvanlarının çözümü konusunda barınaklar yapmak, kısırlaştırmak, aşıların yapılması ve sahiplendirme gibi faaliyetleri yapmakla yükümlü olan belediyeler, kaynak yetersizliği, alanında uzman personel yetersizliği gibi temel sorunlar nedeni ile faaliyetleri gerçekleştirmede zorluk çekmektedirler (Karaca, 2024, s. 79).

Belediyelere yeni yasal düzenlemeler ile sokak yayvanları sorunun çözümü noktasında bazı yükümlülükler de getirilmiştir. 7527 sayılı kanunla belediyelere “Hayvan Bakımevi” kurma yükümlülüğü getirilmiştir. Bütçe gelirlerinin binde beşini bu faaliyetler için ayırma zorunluluğu getirilmiştir. Hayvan bakımevlerinin genel işlevi; kontrolsüz üremenin önüne geçilmesi için kısırlaştırma yapmak, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek, gerekli aşılama ve tedavilerin yapılması, hayvanlara küpe takılması ve hayvanların sahiplendirilmesidir (Demir ve Koç, 2019, s. 30).

Sokak hayvanları sorunu çözülmesi gereken ve kamuoyunda ciddi rahatsızlık yaratan bir sorundur. Yeni yasal düzenlemeler ile Belediyelerin bu sorunun çözümünde kilit rol oynayacağı

görülmektedir. Ancak belediyeler çözüm yolları konusunda bir arayış içerisinde. Yeterli kaynak ve konunun uzmanı personel noktasında sıkıntılar yaşamaktadır. Bu çalışma belediyelerin sokak hayvanları sorunu konusunda zorlandığı çözüm arayışına başarılı örnek bir model üzerinden ışık tutmayı amaçlamaktadır. Gaziantep büyükşehir belediyesi modeli analiz edilerek diğer belediyeler için de yol gösterecek bir perspektif oluşturulacaktır.

1. Literatür İncelemesi

Sokak hayvanlarının aşırı popülasyonu, toplum, çevre ve halk sağlığı üzerinde birçok olumsuz etkisi olan en ciddi küresel sorunlardan biri haline gelmiştir. Sokak hayvanlarının çoğu yiyecek ve barınak için insanlara bağımlı değildir ve bu nedenle kontrolsüz bir şekilde üreyebilirler. Bu durum insan sağlığı için de bir tehdit oluşturmaktadır.

Sokak hayvanları sorunun çözümü noktasında belediyelerin rolü ve çözüm arayışı konularında hem Türkiye’de hem de diğer ülkelerde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Öncelikle yabancı literatüre bakacak olursak;

Abdulkarim vd. (2021) “Stray Animal Population Control: Methods, Public Health Concern, Ethics, and Animal” başlıklı çalışmalarında, Başboş hayvan popülasyonlarının ve bunların bir toplumda veya çevrede yol açtığı sorunların çözümünü araştırmışlar ve ilgili makamların hayvan hakları yasalarını tasarlamalı ve yürürlüğe koymalıdır. Yerel yönetimlerin sokak hayvanlarının beslenmesi, barınması, tıbbi bakımı (tedavi ve aşılama), yönetimi, refahını sağlaması gerektiği sonucuna varmışlardır.

Chua vd. (2017) "Surrendered and Stray Dogs in Australia— Estimation of Numbers Entering Municipal Pounds, Shelters and Rescue Groups and Their Outcomes" adlı çalışmada Avustralya'daki eyaletlerdeki belediye barınakları ve sığınma evleri incelenerek buralara kabul edilen ve ötenazi uygulanan köpek sayısını azaltma ve istenmeyen köpek sayısını kıyaslayarak barınak ve sığınma evlerinin durumu analiz edilmiştir. Barınak ve sığınak istatistiklerinin eyalet bazında raporlanmasına yönelik bir stratejinin standartlaştırılmış bir sistemin uygulanması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Mehrjo vd. (2024) "The solutions basic collection, control, and management of stray animals in urban areas (Study area: Tehran City)" isimli çalışmada, köpekler ve kediler de dahil olmak üzere sokak hayvanlarının nüfusunu kontrol etmek ve azaltmak için Tahran Şehrindeki sokak hayvanlarının toplanması, kontrolü ve yönetimi ile ilgili temel yöntemler araştırılmıştır. Sokak hayvanlarının toplanması, taşınması ve tutulması için uygun barınaklar inşa edilmesi, daha sonra hayvanları kayıt altına almak ve mikroçip taraması yapmak için bir sistem geliştirilmesi, eğer köpeğin kayıtlı bir mikroçipi varsa, hayvanın sahibini tespit etmek ve hayvanı aşılama ve kısırlaştırma gerektiği sonucuna varmışlardır.

Adriani vd. (2011) "Is the Italian strategy to face the problem of stray dogs sustainable? A case study of two small municipalities in central Italy" başlıklı çalışmada evcil hayvanların korunması ve başıboş köpeklerin önlenmesine ilişkin İtalyan yasasının (L. 281/91) belediyelerin başıboş köpek sorununu çözmesinde sürdürülebilir olup olmadığı araştırılmış ve belediyelerin genel ekonomik durumlarının analizi, yasanın kısıtlamalarını yerine getirmenin gerçek anlamda

imkânsız olduğunu göstermektedir. Ekonomik kaynakların kıtlığı, kurumların bütçelerini aşmamak için yasanın uygulanmasını ihmal etmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla, küçük belediyeler tesisleri ve köpek desteğini finanse edemediği için yasa sokak köpekleri sorununu çözme amacına ulaşamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kamalikhah vd. (2021) “Community readiness for collecting stray dogs in Aradan County: a quantitative- qualitative study” adlı çalışmalarında

Topluluk Hazırlık Modeli’ni kullanarak Aradan Şehri’nin sahipsiz köpekleri toplama alanındaki durumunu değerlendirmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, Aradan İlçesi’ndeki genel topluluk hazırlığı aşaması ön planlama aşamasındaydı. Şehirdeki topluluk hazırlığı düzeyi ile köylerdeki hazırlığı düzeyi arasında önemli farklılıklar görülmüştür. Şehirdeki topluluk hazırlığı aşaması ön planlama aşamasındayken, köylerde belirsiz farkındalık aşamasında olduğu tespit edilmiştir. Aradan’ın sahipsiz köpekleri toplama alanındaki topluluk hazırlığı aşamasının düşük olduğu ve bunun köylerde şehre göre çok daha büyük bir sorun olduğu sonucuna varılmaktadır.

Türkiye’de sokak hayvanları sorunun çözümü noktasında belediyelerin rolü ve çözüm arayışı konularında yapılan bazı çalışmalar ise;

İnce (2024) “Sokak Hayvanları Araştırma Raporu Marmara Bölgesi’ndeki Belediyeler ve Mevcut Durum” adlı araştırmasında Marmara Belediyeler Birliğine üye belediyelerin sokak hayvanları ile ilgili yürüttükleri çalışmalarında, sahip oldukları imkanları ve karşılaştıkları zorlukları araştırmışlardır. Araştırma sonucunda,

Türkiye’de yasalara ve yönetmeliklere tam olarak uyulmadığı, belediyeler tarafından açılan barınak sayılarının yetersiz olduğu, kısırlaştırma konusunda yetersiz kalındığı, personel ve kaynak yetersizliği gibi sorunların varlığı tespit edilmiştir.

Akıllı (2018) “Belediyelerin Sokak Hayvanlarına Yönelik Görev ve Sorumluluklarının Değerlendirilmesi” adlı, yerel yönetimlerin sokak hayvanlarına yönelik hizmet ve sorumluluklarının neler olduğunun ve bu alanda neler yapılması gerektiğinin araştırıldığı bu çalışmada, belediyeler ile diğer kurumlar arasında yetki sorunu ve koordinasyon eksikliği yaşandığı, cezai müeyyidelerin, hayvan bakımevi ve barınakların, teknik personelin ve kaynakların yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, kalıcı ve sürdürülebilir çözümler üretilmemesi de tespit edilen bir diğer sorundur.

Güven ve Yazar (2021) “Tüm Canlılar İçin Sosyal Belediyecilik” başlıklı çalışmada insanlar dışında kalan canlıların da sosyal belediyecilik anlayışından aldıkları pay hukuksal, toplumsal ve belediyeler tarafından sunulan hizmetler açısından değerlendirilmiştir. Araştırmada sosyal belediyeciliğin sokak hayvanları bağlamında uygulanabilmesi için yetkilerin ve kaynakların, nitelikli elemanların arttırılması gerektiği, belediye yönetimlerinin sokak hayvanları konusunda gerekli desteği sağlamaları ve halka da bu konularda gerekli bilgilendirmenin yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çakır Sümer (2024) “Kentsel Alanlardaki Sahipsiz Köpekler Sorunu ve Çözüm Uygulamaları” adlı çalışmada öncelikle sokak köpeklerinin kentsel ortamda önemli bir sorun olarak ortaya çıkış nedenlerini ve bu durumun neden olduğu sorunları ve bu sorunları

çözmeye yönelik uygulamaların ne düzeyde etkili sonuçlar ortaya çıkardığı, farklı ülke örnekleri üzerinden incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, sokak hayvanları sorununun çözümünde aşılama, kısırlaştırma, barınaklarda barındırma, atık yönetimi veya sahiplendirme gibi çözüm uygulamaların yerine getirilmesi için ciddi bir maliyet gerektiği işte bu yüzde de bu görevi belediyelerin tek başına bu çözümleri gerçekleştiremeyeceği ifade edilmiştir. Bunların gerçekleştirilebilmesi için belediyelere bakanlıkların ve STK'ların da destek olması gerektiği belirtilmiştir.

Yılmaz ve Nacar (2020) "Sahipsiz Hayvanlara Yönelik Van Büyükşehir Belediyesi'nin Kentteki Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi" başlıklı, büyükşehir belediyelerinin sahipsiz hayvanlara yönelik yapmış olduğu faaliyetler hakkında bilgilendirmelerin yanında yapılan faaliyetlerin yeterliliğinin araştırıldığı çalışmada, Van Büyükşehir Belediyesinde sahipsiz hayvanların korunması, bakımı ve tedavi edilmeleri için Geçici Hayvan Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinin sayısının yeterli olduğu, merkezde hayvanların toplandığı, kısırlaştırma işlemlerinin gerekli şekilde yapıldığı, düzenli olarak aşılarının yapılarak, tedavi edilmesi gereken hayvanların tedavilerinin yapıldığı, mobil hizmet aracı ile ilçelerde bulunan hayvanlarında toplanarak belirtilen işlemlerin yapılması ardından aynı yaşam alanlarına bırakıldıkları, merkezde çalışan personelin hayvanlara şefkatli ve arzulu bir şekilde baktıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür özetinden de anlaşıldığı üzere sokak hayvanları sorunu ve belediyelerin çözüm yolları noktasında yapılan çalışmalar ile literatüre katkı sağlayacak birçok sonuç elde edilmiştir. Ortaya

çıkan bulgular, sokak hayvanları sorunun çözümünde yasal düzenlemelerden kaynaklı sorunlar, belediyelerin yaşadığı sorunlar ve çözüm yollarının belirlenmesi noktasında yoğunluk kazanmıştır. Konun güncelliği ve henüz kalıcı bir çözümün bulunamaması durumu da bu konularda yeni çalışmaların gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

2. Sokak Hayvanları Sorunu

Sokak hayvanları kentleşmenin artışı ile artık bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Çünkü kentler hayvanların uygun şartlarda yaşayabileceği ortamlar değildir. Kentleşme oranının artışı ile kırsal alanda yaşayan hayvanlar da kentlere gelmeye başlamıştır. Kentte yaşayan insanların apartman tipi konutlarda uzun süre hayvan sahibi olmasını zorlaştırmaktadır. Bu yüzden sahipli hayvanların önemli bir kısmı da bir süre sonra sokağa bırakılmaktadır. Bu durum da sokak hayvanları sorununu ortaya çıkaran nedenler arasında sayılabilir (Çakır Sümer, 2024, s. 37).

Sokak hayvanları sorunu hem toplumsal hem de bireysel bir sorundur. İnsanların bir kısmı sevgi ile bir kısmı ise öfke ile bu soruna yaklaşmışlardır. Sorunun anlaşılması ve çözümü aşamasında da bu yaklaşım farkları yüzünden istenilen aşamaya bir türlü gelinememektedir. Aslında bu soruna duygusal açıdan değil de bilimsel veriler ışığında, doğru politikalar oluşturularak kapsamlı bir yaklaşım gerekmektedir. Hem toplumun güvenliğini hem de hayvanların daha düzgün şartlarda yaşamasını sağlayacak ve bu ortamın sürdürülebilirliğini sağlayacak çözümler geliştirmelidir (İşler, 2024, s. 65). Çünkü sokak hayvanlarının sağlığı toplumun sağlığını ve güvenliğini de etkileyen bir durumdur. Toplumsal farkındalığı arttırmak çözüm noktasında önem arz etmektedir. Temel sıkıntı aşırı

duygusal davranıp sokak hayvanları sorununun varlığını kabul etmemektir.

Sokak hayvanları bir sorundur. Ortaya çıkan sonuçlar açısından bakıldığında durumun bir sorun oluşturduğu net olarak görülmektedir. Özellikle başı boş köpekler çocuklara, yaşlılara ve engellilere ciddi zararlar vermektedir. Yaralanma ve hatta ölümle sonuçlanan olaylar yaşanmaktadır. Ayrıca toplum sağlığı açısından da sokak hayvanları sorunu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Köpek ısırması sonucunda kuduz, pasteurella ve tetanos gibi hastalıklar ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında sadece ısırıklarla değil köpek dışkıları üzerinden de insana bulaşan “kist hidatik” enfeksiyonu da toplum sağlığı açısından sorun teşkil etmektedir (Taşçı, 2024).

Sokak yavanlarından kaynaklı toplum sağlığını etkileyen hastalıklar yüzünden hayvanların barınaklarda tutulması ve kesinlikle oradan dışarı çıkarılmaması gerektiği algısı da oluşmaktadır. Ancak mevzuatlar gereği sokak hayvanlarının barınaklarda sürekli tutunulamayacağı açıktır. Hayvanların tedavileri sonucunda durumu ciddi olanlar için hayatlarına son verilmesi, iyileşenler içinde yeniden ortama salıverilmesi gerektiği mevzuatlarda belirtilmiştir (Çelik, 2024).

Türkiye’de de sokak hayvanları sorunu önemli bir sorun olarak görülmektedir. Üremenin kontrol altına alınamaması, sahihsiz hayvan sayısındaki artış ve gerekli düzeyde bakım evinin bulunmaması sorunun asıl sebepleri olarak görülmektedir. Türkiye’de standartlara uygun hayvan barınaklarının yeterli düzeyde olmayışı sebebi ile hayvanların yaşam koşulları kötü ve sağlıksız bir düzeyde

bulunmaktadır. Bu durum kontrolsüz üremeyi de beraberinde getirmektedir. Bunu yanı sıra insanların bir heves ile alıp sonra sokağa bıraktığı evcil hayvanlar da sokak hayvanlarını sayısının artışında önemli bir rol oynamaktadır (Acar Demirel, 2024, s. 7). Tüm bu olumsuz koşullar dikkate alındığında Türkiye’de sokak hayvanları sorunun boyutu daha doğru bir şekilde anlaşılmaktadır.

Türkiye’de sokak hayvanları sorununun nedenleri arasında bulunan ama salında daha geri planda gibi görülen önemli iki sorun mevcuttur. Bu sorunlardan ilki hayvan üretiminin denetimi ikincisi ise hayvan üretiminin engellenmemesidir. Bu iki sorun yüzünden hayvan popülasyonu sürekli artış göstermektedir. Ayrıca Türkiye’de sokak hayvanları sorunu üzerinden rant sağlayan kişilerin ve grupların da varlığı sorunun çözümü noktasında ciddi engellemelere sebep olmaktadır. Burada önemli olan hayvanların ve insanların zarar görmeden yaşayabilecekleri ortamın sağlanmasıdır. Çünkü bu çıkar grupları ve şahıslar hayvanlar üzerinden toplumun refahını tehdit edecek konularda kamuoyu oluşturarak, toplum vicdanını etkilemeye çalışmaktadırlar. Bu yüzden sokak hayvanları temalı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri de sıkı bir şekilde denetlenmelidir (Çalışkan, 2024, s. 4).

Türkiye’de sokak hayvanları sorunu genel olarak insanların ve toplumun yaşadığı ve yaşayacağı sorunlar üzerinden değerlendirilmektedir. Sokak hayvanları cephesinden yapılan değerlendirmeler azınlıkta kalmaktadır. Akıllı (2018, s. 100) tarafından özetlenen, hayvanların karşı karşıya kaldıkları sorunlar aşağıda tablolandırılmıştır.

Tablo 1. Sokak Hayvanlarının Sorunları

Sorun Alanı	Detaylar
Beslenme Sorunu	Düzenli ve yeterli beslenememe Açlık ve dehidrasyon riski Gönüllü besleyicilerin engellenmesi Yetersiz destek, sadece kuru ekmek verilmesi
Barınma Sorunu	Yaşam alanlarının daraltılması Uygun olmayan sağlıklı barınak koşulları Etolojik ihtiyaçlara uygun olmayan ortamlar Sosyal izolasyon ve stres Tanıdık olmayan çevrelere uyum sağlama zorluğu
Fiziksel ve Psikolojik Şiddet	Taşıla/sopayla uzaklaştırılma Terk edilme (petshoplardan alınan hayvanlar) Fiziksel şiddet: kuyruk/kulak kesimi, tırnak sökme Aç-susuz bırakma, yakma, sakatlama, yaralama Trafik kazalarına maruz kalma
Sağlık Sorunu	Bozuk yiyeceklerden zehirlenme Enfeksiyon ve deri hastalıkları Yüksek hastalık riski (60'tan fazla hastalık) Yavrularda bağışıklık sisteminin gelişmemesi Zehirlenme (itlaf) olayları

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablodan da anlaşılacağı üzere sokak hayvanlarının da karşılaştığı önemli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların neredeyse tamamının insan kaynaklı olduğu göz ardı edilmemelidir. Sokak hayvanları sorununun çözümü noktasında bakış açısının biraz değişmesi gerekmektedir. Sorunun kaynağı ve çözümü için hayvanlar açısından da olayın değerlendirilmesi daha uygun olacaktır.

3. Sokak Hayvanları Sorununda Belediyelerin Rolü

Belediyelerin temel görevlerinden biri daha yaşanabilir bir kent oluşturmaktır. Ancak belediyeler bu görevi sadece insanlar için yapmamaktadır. Hayvanların da sağlıklı bir yaşam alanına sahip olarak hayatlarını sürdürmelerinde belediyelerin çeşitli görevleri

bulunmaktadır. Belediye kanununda ve büyükşehir belediye kanununda sokak hayvanları için belediyelere görev ve sorumluluk yükleyen hükümler yer almaktadır.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu hayvan barınakları yapma görevini büyükşehir belediyelerine vermiştir. Kanunda bunun dışında sokak hayvanları konusunda büyükşehir belediyelerine başka görev vermemiştir. Büyükşehir belediyelerine kanun tarafından açık olarak verilmeyen görevler ilçe belediyelerine verilmiştir. 5393 sayılı belediye kanunu da çevre ve çevre sağlığı hizmetlerinin yapılması ve yaptırılması görevinin belediyelere vermiştir. 2004 yılında yürürlüğe giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu da belediyelere çeşitli yükümlülükler getirmiştir. Bu yükümlülükler göre, Belediyelerin sokak hayvanları için bakım evi açmaları gerekmektedir. Bu bakım evlerinde sokak hayvanlarının rehabilitasyon ve tedavi işlemlerini yapmaları gerekmektedir. Tedavileri ve işlemleri biten hayvanların tekrar sokağa bırakılması gerekmektedir. Ancak bu hayvanların beslenmeleri noktasında belediyelerin aktif rol alması gerekmektedir. Ayrıca hayvanların sahiplendirilmesi, zorunlu durumlarda da hayvanların hayatlarının sonlandırılması da belediyelerin görevleri arasındadır.

Ayrıca 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanun'un uygulama yönetmeliği olan ve 2006 yılında yürürlüğe giren Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği'nin belediyelerin alacağı tedbirler başlığında belediyeler ile ilgili yükümlülükler yer almaktadır;

“Bölge ve mahallerindeki, özellikle kediler ve köpekler olmak üzere, sahihsiz hayvanların bakımları, aşılarının yapılması,

işaretlenmesi ve kayıtlarının tutulmasının sağlanması, kısırlaştırılması, alındığı ortama geri bırakılması ve sahiplendirilmelerinin yapılması için hayvan bakımevlerine gönderilmesi gibi yapılan tüm faaliyetlerde yerel hayvan koruma görevlileri ve gönüllü kuruluşlar ile belediye veteriner hekimlerinin koordinasyonlarının sağlanmasıyla ilgili tedbirleri almakla görevli oldukları” maddesi ile gerekli tedbirlerin alınmasında belediyeler sorumlu tutulmuştur. Ancak birçok belediye yasada yer alan bu görevleri uygulama noktasında yetersiz kalmıştır.

Hayvanları Koruma Kanunu ve Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği’nde yer alan belediyelerin görevlerini birçok belediyenin yerine tam olarak getirmediği ve bu görevlerin yapılıp yapılmadığını denetleyecek mekanizmalarında işlemediği bir yapı mevcuttur. Sanki tüm sorumluluk sokak hayvanlarına aitmiş gibi bir anlayış söz konusudur. Bu doğru bir anlayış değildir. Bunun yanında hayvanların üretiminin ve satışının meşru bir zeminde olduğu yasalar mevcut iken sokak hayvanları sayısının azaltılması pek de mümkün görünmemektedir. Sokak hayvanlarını koruma kanununda hayvan satışını ve ticaretini belirli standartlarda meşru gören bir anlayış yer alırken sokak hayvanlarının varlığına karşı olmak çok da tutarlı görülmemektedir (Demirel Acar, 2024, s. 6).

Sokak hayvanlarının denetimi kontrolü ilçe belediyelerinin yetkisinde bulunmaktadır. Ancak büyükşehir belediyelerinin de hayvan barınakları yapma gibi önemli bir görevi de mevcuttur. İlçe belediyeleri üzerinde bir vesayet ve koordinasyon görevi olan büyükşehir belediyeleri eğer barınak yapma görevlerini doğru ve yeterli şekilde yerine getirmezler ise ilçe belediyeleri zor durumda

kalabilir. Çünkü bu durumda ilçe belediyeleri rehabilitasyon, bakım ve kontrol görevlerini yapmakta zorlanabilirler. Bu yüzden sokak hayvanları ile ilgili yapılacak her türlü işlem ve faaliyet koordineli bir biçimde yapılması gerekmektedir (Eraslan, 2023, s. 93).

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nda yapılan değişikliklerin yer aldığı 7527 sayılı Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 2 Ağustos 2024'te yürürlüğe girmiştir. 5199 sayılı Kanunda yer alan "sahipsiz hayvanların da sahipli hayvanlar gibi yaşamları desteklenmelidir" (m.4/1-b) maddesi 7527 sayılı yasa ile ortadan kaldırılmıştır. Böylece, hayvanların korunması ve rahat yaşamalarına ilişkin temel ilkeler arasında olan; evcil hayvanların türüne özgü hayat şartları içinde yaşama özgürlüğüne sahip olduğu ve sahipsiz hayvanların da sahipli hayvanlar gibi yaşamlarının desteklenmesi gerektiğini belirten düzenleme kaldırılmıştır.

5199 sayılı Kanunda yer alan "sahipsiz ya da güçten düşmüş hayvanların, 3285 sayılı Hayvan Sağlığı Zabıtası Kanununda öngörülen durumlar dışında öldürülmeleri yasaktır" (m.6/1). Maddesi ise değiştirilmiştir.

Yeni düzenleme ile sahipsiz ya da güçten düşmüş hayvanların öldürülmelerini tamamen yasaklanmıştır. Ancak "kanuni istisnalar hariç" denilerek genişletilmiş ve düzenlemede "Hayvanların Kesimi, Ötanazisi ve Yasaklar" başlığı altında 5696 sayılı kanunun öngördüğü şekilde yeni düzenlemeler getirilmiştir:

- Bakımevine alınan köpekler arasından insan ve hayvanların hayatı ve sağlığı için tehlike teşkil eden ve olumsuz davranışları kontrol

edilemeyen, bulaşıcı veya tedavi edilemeyen hastalığı bulunan ya da sahiplenilmesi yasak olanlara ötenazi uygulanacaktır.

- 5996 sayılı Kanununda hayvanlara hangi durumlarda ötenazi uygulanacağı belirtilmiştir. Ötenazi, özel olarak eğitilmiş kişiler tarafında hayvanların insancıl yöntemler kullanılarak öldürülmesidir. Ötenaziyle hayvan acı, korku ve sıkıntı yaşamadan hayatını kaybetmektedir.

- 5996 sayılı Kanuna göre “acı ve ıstırap çektiren veya iyileşme durumu bulunmayan hastalık durumlarında” (m.9/3-a), “akut bulaşıcı bir hayvan hastalığının önlenmesi ya da eradikasyonu amacıyla veya insan sağlığı için risk oluşturan durumlarda” (m.9/3-b), “davranışları insan ve hayvanların hayatı ve sağlığı için tehlike teşkil eden ve olumsuz davranışları kontrol edilemeyen durumlarda” (m.9/3-c) veteriner hekim tarafından hayvanlara ötenazi yapılmasına karar verilebilir. Ötenazi veteriner hekim tarafından ya da veteriner hekim gözetiminde yapılır (m.9/3).

13 Aralık 2024 tarihinde Resmî Gazete ‘de yayımlanarak yürürlüğe giren "Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği", sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması, rehabilitasyonu ve sahiplendirilmesi konularında belediyelere önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu yönetmelik, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nda yapılan değişikliklerle uyumlu olarak hazırlanmış ve hayvan refahının sağlanması amacıyla detaylı düzenlemeler içermektedir.

Yönetmeliğin 7. maddesi, yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarını kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Buna göre belediyeler:

- Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların toplanması ve bakımevlerine götürülmesi: Belediyeler, sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanları toplayarak, çalışma izni almış oldukları hayvan bakımevlerine getirmekle yükümlüdür.
- Hayvanların kayıt altına alınması ve rehabilitasyonu: Bakımevine gelen hayvanların, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından oluşturulan veri tabanına kaydedilmesi, müşahede altına alınması ve rehabilitasyon süreçlerinin tamamlanması gerekmektedir.
- Sahiplendirme faaliyetleri: Rehabilitasyonu tamamlanan hayvanların sahiplendirilmesi için kampanyalar düzenlemek, ilan panoları, internet ve diğer yayın organları aracılığıyla duyurular yapmak belediyelerin sorumluluğundadır.
- Beslenme desteği sağlama: Sahipsiz hayvanların beslenmesi amacıyla, bölgedeki resmi kurum yemekhaneleri, oteller, lokantalar ve benzeri yerlerden uygun görülen gıda maddelerini toplayarak hayvanların beslenme ihtiyaçlarını karşılamak belediyelerin görevleri arasındadır.
- Eğitim faaliyetleri: Ev hayvanı satan işletme sahiplerine yönelik eğitim programları düzenlemek ve bu işletmelerin yönetmelik hükümlerine uygun faaliyet göstermelerini sağlamak da belediyelerin yükümlülükleri arasında yer almaktadır.
- Veteriner hekim istihdamı: Hayvan bakımevlerinde veteriner hekim çalıştırmak, hayvanların sağlık ve refahını sağlamak için zorunludur. Mali kaynakların kullanımı: Nüfusu 25 binin üzerinde olan belediyeler, bütçelerinin binde 5'ini; büyükşehir belediyeleri ise binde 3'ünü sahipsiz hayvanların bakımı ve rehabilitasyonuna ayırmakla yükümlüdür. Ayrıca, bakımevi ve doğal yaşam alanlarının

kapasiteleri yeterli hale gelene kadar, ayrılan bu mali kaynağın en az %50'si bu tesislerin yapımı veya kapasite artırımı için kullanılmalıdır.

Belediyeler, sahihsiz hayvanların korunması ve bakımı konusunda çeşitli kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapabilirler. Özellikle özel hayvan yaşam evleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla protokoller imzalayarak, hayvanların bakımı ve beslenmesi konularında destek alabilirler.

Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği, sahihsiz ve güçten düşmüş hayvanların refahını sağlamak amacıyla belediyelere önemli sorumluluklar yüklemektedir. Belediyelerin, bu görevleri etkin bir şekilde yerine getirerek, hayvanların korunması ve toplum sağlığının gözetilmesi konularında aktif rol almaları beklenmektedir.

4. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Modeli

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, son on yılda sokak hayvanlarına yönelik yürüttüğü kapsamlı çalışmalar ve tesisleşme faaliyetleri ile bu alanda önemli bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Belediyenin sürdürülebilir bir ekosistem inşa etme amacıyla hayata geçirdiği uygulamalar, koruyucu ve önleyici tedbirler ile desteklenmektedir. Bu yaklaşım, sadece yerel düzeyde değil, ulusal düzeyde de model olabilecek bir nitelik taşımaktadır.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Burç Tabiat Parkı içerisinde 60 dönümü kapsayan bir alan üzerinde kurduğu Doğal Yaşam Parkı ile sokak hayvanlarının sosyalleşmesi ve rehabilitasyonu için elverişli bir ortam sunmaktadır. Bu alan içerisinde yemlikler, suluklar, serinleme havuzları ve barınaklar bulunmakta olup, hayvanların

doğal davranışlarını sürdürebilecekleri bir ekosistem oluşturulmuştur.

Özellikle alfa köpekler gibi sokaklarda çeteleşme davranışı gösteren hayvanlar, uzman ekipler tarafından toplanmakta; parazitlerden arındırma, aşılama ve kısırlaştırma işlemleri veteriner hekimlerce gerçekleştirilmektedir. Bu hayvanlar, rehabilitasyon süreçlerinde 7/24 uzman görevliler tarafından izlenmekte olup, sosyalleşme ve adaptasyon süreçleri titizlikle takip edilmektedir. Rehabilitasyon sürecini başarıyla tamamlayan hayvanlar, doğal yaşam alanlarına geri bırakılmaktadır. Ancak, yeniden çeteleşme riskini azaltmak amacıyla alfa köpekler tekrar eski alanlarına döndürülmemektedir.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, dokuz ilçe ve 780 mahalleyi kapsayan geniş bir coğrafyada faaliyet göstermektedir. Belediyenin sahip olduğu 85 kişilik uzman ekip, 10 köpek toplama aracı, 1 ambulans, 11 veteriner hekim ve 6 veteriner teknisyeni ile 7/24 hizmet vermektedir. Burç Tabiat Parkı ve Burç Yazıbağ'da yer alan tesislerde tedavi, kısırlaştırma ve rehabilitasyon merkezleri bulunmakta; bu merkezler ameliyathaneler ve modern barınak altyapısı ile desteklenmektedir.

Beslenme ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak, Gaziantep'in gastronomik zenginliğinden yararlanılarak restoran ve yemekhanelerden toplanan artık gıdalardan günlük ortalama 3 ton mama üretilmektedir. Bu mamalar, şehir genelindeki 250 beslenme noktasına dağıtılmaktadır.

Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin'in ifadesiyle "Gaziantep Modeli," sokak hayvanları sorununa yenilikçi ve

bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Bu model, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlar arasında iş birliğine dayanan, bilimsel veriler ve sahadan elde edilen geri bildirimlerle geliştirilen bir yönetim anlayışını temsil etmektedir. Modelin temel ilkeleri, "hayvan sağlığının halk sağlığı ile doğrudan ilişkili olduğu" anlayışına dayanmakta ve sürdürülebilir hayvan refahı politikalarının yaygınlaştırılmasını hedeflemektedir.

"Gaziantep Modeli", sokak hayvanlarının rehabilitasyonu ve toplumla uyumlu yaşamalarını hedefleyen kapsamlı bir yaklaşımdır. Bu model, sokak hayvanlarının toplanması, kısırlaştırılması, aşılanması ve dijital kimliklendirme işlemlerinin ardından, doğal yaşam alanlarında barındırılmalarını içerir. Özellikle, Burç Tabiat Parkı'nda oluşturulan 60 dönümlük Doğal Yaşam Parkı, hayvanların serbestçe dolaşabildiği, yemlikler, suluklar, serinleme havuzları ve kulübelerle donatılmış bir ortam sunmaktadır. Ayrıca, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, restoran ve yemekhanelerden topladığı artık yemeklerle günlük ortalama 3 ton mama üreterek hayvanların beslenme ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

13 Aralık 2024 tarihinde Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği", sahihsiz hayvanların popülasyon kontrolü, rehabilitasyonu ve bakımı konularında detaylı düzenlemeler getirmiştir. Yönetmelik, yerel yönetimlerin sahihsiz hayvanları toplaması, kısırlaştırması, aşılaması ve dijital yöntemlerle kayıt altına almasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, bu hayvanların uygun koşullarda barındırılması için hayvan bakımevleri ve doğal yaşam alanlarının oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır. Yerel

yönetimlerin, nüfusu 25 binin üzerinde olan bölgelerde bütçelerinin binde 5'ini, büyükşehirlerde ise binde 3'ünü sahipsiz hayvanların bakımı ve rehabilitasyonuna ayırmaları zorunlu hale getirilmiştir.

"Gaziantep Modeli", yeni yönetmelikte belirtilen tüm bu gereklilikleri önceden hayata geçirmiş bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Model, sahipsiz hayvanların toplanması, kısırlaştırılması, aşılanması ve doğal yaşam alanlarında barındırılması süreçlerini başarıyla uygulamaktadır. Ayrıca, hayvanların beslenme ihtiyaçlarının sürdürülebilir bir şekilde karşılanması için mama üretimi gibi yenilikçi çözümler sunmaktadır. Bu yönleriyle "Gaziantep Modeli", "Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği'nin öngördüğü standartları karşılayan ve diğer yerel yönetimlere örnek teşkil edebilecek nitelikte bir stratejik yaklaşımdır.

Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin, bu modelin Türkiye genelinde uygulanabilir bir çözüm olduğunu belirterek, "Yaptığımız çalışma, bugün Türkiye'de yaşanan tartışmalara bir formül, Gaziantep Modeli olacağını, odamız, bu konuda çalışan STK'lar ile çalışarak yapıyoruz." ifadelerini kullanmıştır.

Sonuç Gaziantep Modeli, yerel yönetimler için örnek teşkil eden bütüncül bir sokak hayvanı yönetim modeli sunmaktadır. Gaziantep Modeli, Hayvanların Korunması Hakkında Uygulama Yönetmeliği'nin getirdiği düzenlemelerle uyumlu, sahipsiz hayvanların refahını ve toplumla uyumunu hedefleyen başarılı bir uygulama olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Günümüz kentlerinde sokak hayvanları sorunu, kentsel dönüşüm ve insan-hayvan etkileşimi çerçevesinde büyüyen bir toplumsal mesele haline gelmiştir. Araştırma bulguları, sokak hayvanlarının hem toplum sağlığı hem de ekolojik dengeler açısından çeşitli sorunlara yol açtığını ortaya koymaktadır. Belediyelerin bu sorunla ilgili yasal yükümlülükleri bulunsa da mevcut kaynak ve personel eksiklikleri nedeniyle etkin çözümler geliştirme noktasında yetersiz kaldıkları görülmüştür.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Modeli, sokak hayvanları sorununa çözüm üretmek adına önemli bir yaklaşım sunmaktadır. Rehabilitasyon merkezleri, besleme noktaları ve sahiplendirme faaliyetleri gibi uygulamalar, sorunun insancıl ve sürdürülebilir bir çerçevede ele alınmasını sağlamaktadır. Bu model, diğer belediyeler için de örnek teşkil edebilecek yapıdadır ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında koordinasyonun artırılması gerektiğini göstermektedir. Diğer belediyeler için ise bazı öneriler sunulmaktadır;

- Belediyeler Arası Koordinasyon: Belediyeler arası bilgi ve deneyim paylaşımı artırılarak, Gaziantep Modeli gibi başarılı uygulamalar diğer şehirlere de yayılmalıdır.
- Mali Kaynak ve Personel Artırımı: Belediyelerin hayvan bakımevleri ve rehabilitasyon merkezleri için ayrılan bütçeleri artırılmalı, veteriner hekim ve teknik personel istihdamı desteklenmelidir.
- Sahiplendirme Kampanyaları: Sokak hayvanlarını sahiplendirme konusunda toplum bilinçlendirilmeli, sahiplendirme teşvik edilmelidir.

- Eğitim ve Farkındalık Programları: Hayvan sahipliliği ve sokak hayvanlarıyla ilgili toplumsal farkındalık artırılmalı, hayvan hakları ve bakımı konusunda kamuoyuna eğitim verilmelidir.
- Kısırlaştırma ve Aşılama Programları: Hayvan nüfusunun kontrol altına alınabilmesi için etkin kısırlaştırma ve aşılama programları uygulanmalıdır.
- Yasal Düzenlemeler: Hayvanların korunmasına dair mevcut yasalar daha etkin hale getirilmeli ve denetimler artırılmalıdır.
- Büyükşehirlerde sokak hayvanları ile ilgili yapılan ihbarların koordinasyon açısından tek merkezde toplanmalıdır.
- Büyükşehir belediyesi be büyükşehir ilçe belediyelerinin görev ve yetkileri açık şekilde belirlenmeli ve birlikte hareket etmelerini sağlayacak düzenlemeler getirilmelidir.
- Bütün belediyelerde veteriner işleri müdürlüğü kurulması mecburi hale getirilmelidir.
- Şehirlerde sahipsiz hayvanları koruma birliklerinin kurulması zorunlu duruma getirilmelidir.

Sonuç olarak, sokak hayvanları sorununun çözümü için hem yerel yönetimlerin hem de toplumun ortak bir sorumluluk anlayışıyla hareket etmesi gerekmektedir. Gaziantep Modeli gibi başarılı uygulamalar örnek alınarak, diğer belediyeler için uygulanabilir stratejiler geliştirilmelidir.

Kaynakça

Abdulkarim, A., Khan, M. A. K. B. G., & Aklilu, E. (2021). Stray animal population control: Methods, public health concern, ethics, and animal welfare issues. *World's Veterinary Journal*, 11(3), 319-326. <https://dx.doi.org/10.54203/scil.2021.wvj44>.

Adriani, S., Bonanni, M., & Amici, A. (2011, September 26). *Is the Italian strategy to face the problem of stray dogs sustainable? A case study of two small municipalities in central Italy* [Conference presentation]. 8th European Vertebrate Pest Management Conference, Berlin, Germany.

Akıllı, H. (2018). Belediyelerin sokak hayvanlarına yönelik görev ve sorumluluklarının değerlendirilmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 27(3), 95-118.

Çakır Sümer, G. (2024). Kentsel alanlardaki sahipsiz köpekler sorunu ve çözüm uygulamaları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(17), 34-49. <https://doi.org/10.54831/vanyyuiibfd.1434040>.

Çalışkan, F. (2024). Sokak köpekleri sorunu raporu. *Saadet Partisi*. <https://saadet.org.tr/upload/file/bc036dd1bd38ff5a6676210b940042b1.pdf>.

Çelik, L. (2024). Belediyelerin sahipsiz sokak köpeklerinin vermiş olduğu zararlardan sorumlu tutulması. *Mahalli İdareler Dergisi*.

Çobanoğlu, N., Tamzok, H., & Kük, M. (2013). Hukuki ve etik boyutlarıyla sokak hayvanları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 245-280. https://doi.org/10.1501/sbeder_0000000056.

Chua, D., Rand, J., & Morton, J. (2017). Surrendered and stray dogs in Australia: Estimation of numbers entering municipal pounds, shelters and rescue groups and their outcomes. *Animals*, 7(7), 50. <https://doi.org/10.3390/ani7070050>.

Demir, P., & Koç, A. (2019). Geçici hayvan barınaklarının genel durumları ve sorunlarına ilişkin bir değerlendirme: Ege Bölgesi örneği. *Veterinary Journal of Mehmet Akif Ersoy University*, 4(1), 29-33. <https://doi.org/10.24880/maeuvsfd.551445>.

Demirel Acar, S. (2024). Sahipsiz evcil hayvanların sorunları ve çözüm önerileri. K. Şahin (Ed.), Sokak hayvanları: Toplumsal sorunlar ve halk sağlığı (s. 1-20). *Türkiye Bilimler Akademisi*.

Eraslan, Y. (2023). Türkiye’de sahipsiz sokak köpek saldırılarında idarenin hukuki sorumluluğu. *Türk İdare Dergisi*, 94(495), 89-110. [http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar\(2\)/20012025/2022/arama/tid4-Turkiye’de-Sahipsiz-Sokak-Kopek-Saldirilarinda-Idarenin-Hukuki-Sorumlulugu.pdf](http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar(2)/20012025/2022/arama/tid4-Turkiye’de-Sahipsiz-Sokak-Kopek-Saldirilarinda-Idarenin-Hukuki-Sorumlulugu.pdf).

Güven, A., & Yazar, B. (2021). Tüm canlılar için sosyal belediyecilik. *Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 17-40.

İnce, B. (2024). Sokak hayvanları araştırma raporu: Marmara bölgesindeki belediyeler ve mevcut durum. *Marmara Belediyeler Birliği*. <https://mbbkulturyayinlari.com/uploads/sokak-hayvanlari-arastirma-raporu-marmara-bolgesindeki-belediyeler-ve-mevcut-durum-2.pdf>.

İşler, N. (2024). Belediye veteriner hekimlerine göre ülkemizde sokak hayvanları sorununun nedenleri. K. Şahin (Ed.), Sokak hayvanları: Toplumsal sorunlar ve halk sağlığı (s. 63-68). *Türkiye Bilimler Akademisi*.

Kamalikhah, T., Mirrezaei, S., Rahimi, T., Sabzmakan, L., & Ghobakhloo, S. (2021). Community readiness for collecting stray dogs in Aradan County: A quantitative-qualitative study. *Irish Veterinary Journal*, 74(1), 10. <https://doi.org/10.1186/s13620-021-00184-4>.

Karaca, İ. (2024). Hayvandılaştırma: Sokak köpekleri sorunu üzerinden bir postmodern mevzi kazanma stratejisi. *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 77-102. <https://turkad.org/index.php/pub/article/view/7>.

Lyu, P. (2015). Proposal on solutions to stray dog problem in American cities. *Illinois Institute of Technology*, 3(3), 1-3.

Mehrjo, F., Baghkhani-pour, M., & Khalili, E. (2024). The solutions basic collection, control, and management of stray animals in urban areas (Study area: Tehran City). *Sustainable Earth Review*, 4(2), 55-65. <https://doi.org/10.48308/set.2024.236059.1057>.

Mehrjo, F. et al. (2024). The solutions basic collection, control, and management of stray animals. *Sustainable Earth Trends*, 4(2), 55-65. <https://dx.doi.org/10.48308/set.2024.236059.1057>.

Sharma, V., Sharma, R., Aulakh, R. S., & Singh, B. B. (2023). Prevalence of Brucella species in stray cattle, dogs, and cats: A systematic review. *Preventive Veterinary Medicine*, 106017.

Silva-Rodriguez, E. A., Cortes, E. I., Zambrano, B., Naughton-Treves, L., & Farias, A. A. (2023). On the causes and consequences of the free-roaming dog problem in southern Chile. *Science of the Total Environment*, 891, 164324.

Taşçı, F. (2024). Sosyal Sorun Halini Alan Başıboş Köpekler İçin Çözüm Adımları, *Kriter Dergisi*, 8(86). <https://kriterdergi.com/siyaset/sosyal-sorun-halini-alan-basibos-kopekler-icin-cozum-adimlari>.

Voslarova, E., & Passantino, A. (2012). Stray dog and cat laws and enforcement in Czech Republic and in Italy. *Annali dell'Istituto Superiore di Sanità*, 48, 97-104.

Yılmaz, V., & Nacar, K. (2020). Sahipsiz hayvanlara yönelik Van Büyükşehir Belediyesi'nin kentteki faaliyetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(2), 270-282. <https://doi.org/10.33712/mana.720496>.